

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/101/2004

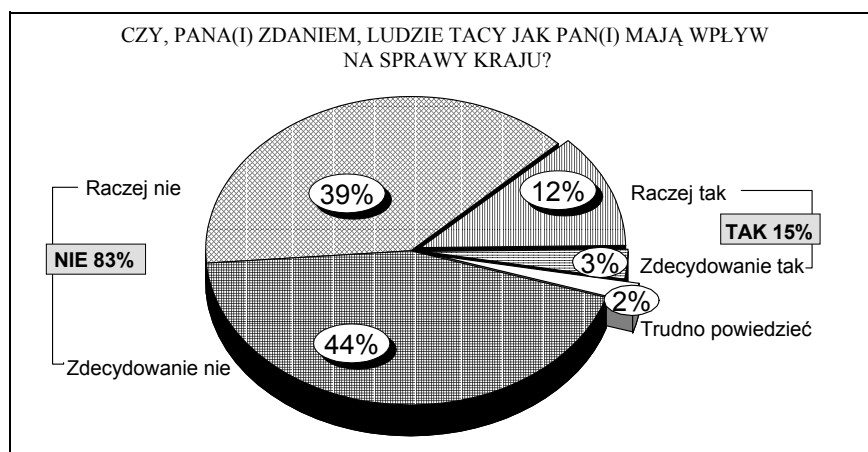
POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY PUBLICZNE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

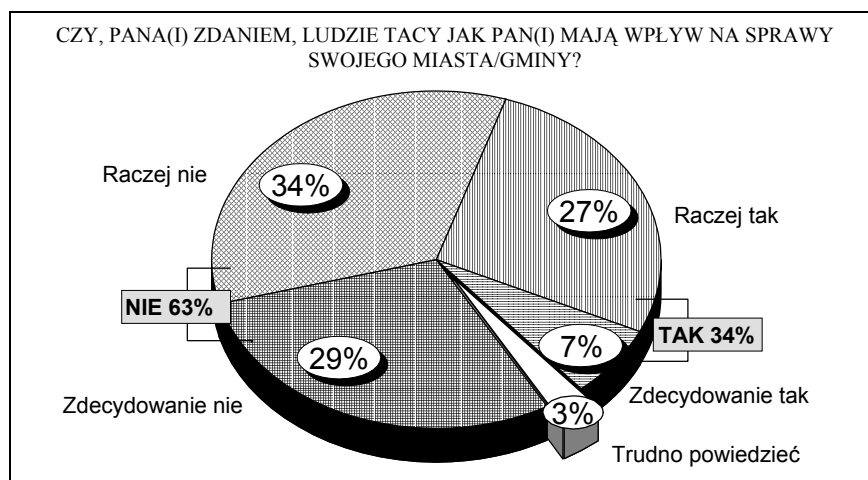
WARSZAWA, CZERWIEC 2004

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Po piętnastu latach funkcjonowania w Polsce systemu demokratycznego zdecydowana większość badanych uważa, że zwykli obywatele nie mają wpływu na to, co się dzieje w kraju.

- Większe poczucie wpływu na sprawy publiczne Polacy deklarują w odniesieniu do spraw lokalnych. Co trzeci respondent jest zdania, że ludzie tacy jak on mogą oddziaływać na sprawy swojego miasta lub gminy.

- W porównaniu z początkiem lat dziewięćdziesiątych liczba ankietowanych mających poczucie wpływu na sprawy publiczne wzrosła dwukrotnie. W roku 1992 tylko 7% badanych uważało, że ludzie tacy jak oni mają wpływ na to, co się dzieje w kraju, a 16% - na to, co dzieje się w ich miejscu zamieszkania.

Możliwość wywierania wpływu na sprawy publiczne, zarówno na płaszczyźnie ogólnokrajowej, jak i lokalnej - swojego miejsca zamieszkania - jest istotnym elementem uczestniczenia w społeczeństwie obywatelskim. W jakim stopniu Polacy mają poczucie tego uczestnictwa? Czy uważają, że coś od nich zależy w sprawach kraju czy też ich miasta, gminy?

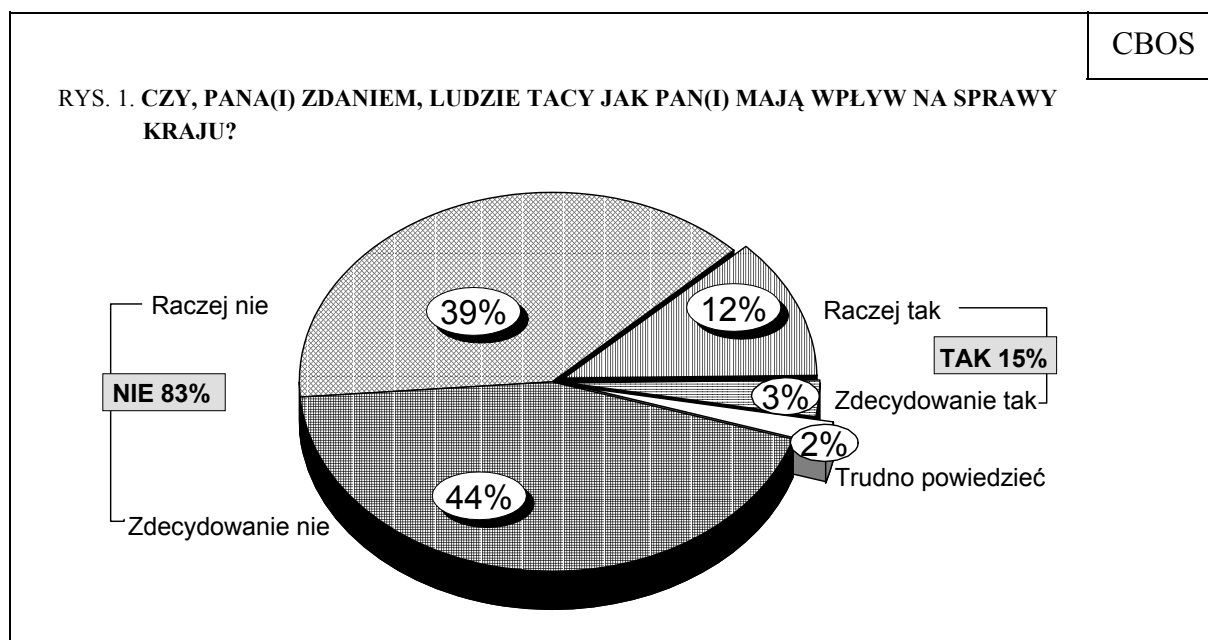
WPLYW NA SPRAWY KRAJU

Po piętnastu latach¹ funkcjonowania w naszym kraju systemu demokratycznego tylko niespełna co siódmy Polak, a więc stosunkowo niewielka część społeczeństwa, ma poczucie, że to, co się dzieje w Polsce, w jakimś stopniu od niego zależy. Zdecydowana większość natomiast uważa, że zwykli obywatele² nie mają wpływu na to, co się dzieje w kraju. Trzeba jeszcze dodać, że wśród respondentów przekonanych, że ludzie tacy jak oni mają wpływ na sprawy kraju, wyraźnie przeważają odpowiedzi umiarkowane - „raczej tak”, podczas gdy wśród osób będących przeciwnego zdania przewagę, choć niewielką, mają odpowiedzi „zdecydowanie nie”.

---

¹ Sondaż „Aktualne problemy i wydarzenia” (168) przeprowadzono w dniach od 7 do 10 maja 2004 na liczącej 1006 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Pytania dotyczące wpływu na sprawy publiczne zadawane były techniką projekcyjną - pytaliśmy o „ludzi takich jak Pan(i)”. Odpowiedzi należy interpretować jako wyraz własnych odczuć badanych.

Gdy jednak porównamy odpowiedzi uzyskane obecnie z odpowiedziami na identyczne pytanie zadane przed dwunastu laty, okaże się, że w tym czasie liczba badanych mających poczucie wpływu na sprawy kraju wzrosła dwukrotnie.

Tabela 1

Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	VI '92	VII '93	X '97	V '99	V '04
	w procentach				
Tak	7	10	19	11	15
Nie	91	86	76	87	83
Trudno powiedzieć	2	4	5	2	2

Komentarza wymaga też to, że w październiku 1997 roku stosunkowo dużo badanych (jedna piąta) odpowiedziało twierdząco na omawiane pytanie. Trzeba przypomnieć, że badanie to było przeprowadzone wkrótce po wyborach parlamentarnych, zmieniających zasadniczo układ polityczny w Sejmie. Ludzie mieli więc wtedy świeżo w pamięci doświadczenie bezpośredniego wpływu na kształt sceny politycznej kraju. Nie powinno więc dziwić, że dwukrotnie wzrosło przekonanie, iż obywatele mają możliwość rzeczywistego kształtowania życia politycznego kraju. Nadal jednak przekonanie takie wyrażało wówczas

znacznie mniej badanych, niż uczestniczyło w wyborach. Wpływ „doświadczenia wyborczego” na poczucie oddziaływania na sprawy kraju okazał się jednak nietrwały, gdyż półtora roku później poziom tego poczucia powrócił do stanu poprzedniego.

Udział w wyborach nie jest więc wystarczającym powodem, by stwarzać poczucie trwałego oddziaływania na sprawy kraju. Potwierdzeniem takiej konstatacji jest także to, że różnica w poglądach na możliwości oddziaływania na sprawy publiczne między uczestnikami ostatnich wyborów parlamentarnych a tymi, którzy nie brali w nich udziału, jest stosunkowo niewielka.

Tabela 2

Czy brał(a) Pan(i) udział w ostatnich wyborach parlamentarnych w 2001 roku? **	Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?				
	Tak*	Raczej nie	Zdecydowanie nie	NIE (łącznie)	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Tak	16	43	39	82	2
Nie	12	34	53	87	1

*Ze względu na niewielką liczebność odpowiedzi „zdecydowanie tak” zsumowano je z odpowiedziami „raczej tak” **Pominięto tych respondentów, którzy odpowiedzieli, że nie pamiętają, lub nie mieli wówczas ukończonych 18 lat

Wyraźny związek zachodzi między poczuciem wpływu na sprawy kraju a deklarowaniem gotowości do uczestnictwa w najbliższych wyborach parlamentarnych. Im silniejsze jest przekonanie o braku możliwości oddziaływania na sprawy kraju, tym mniejsza chęć wzięcia udziału w potencjalnych wyborach.

Tabela 3

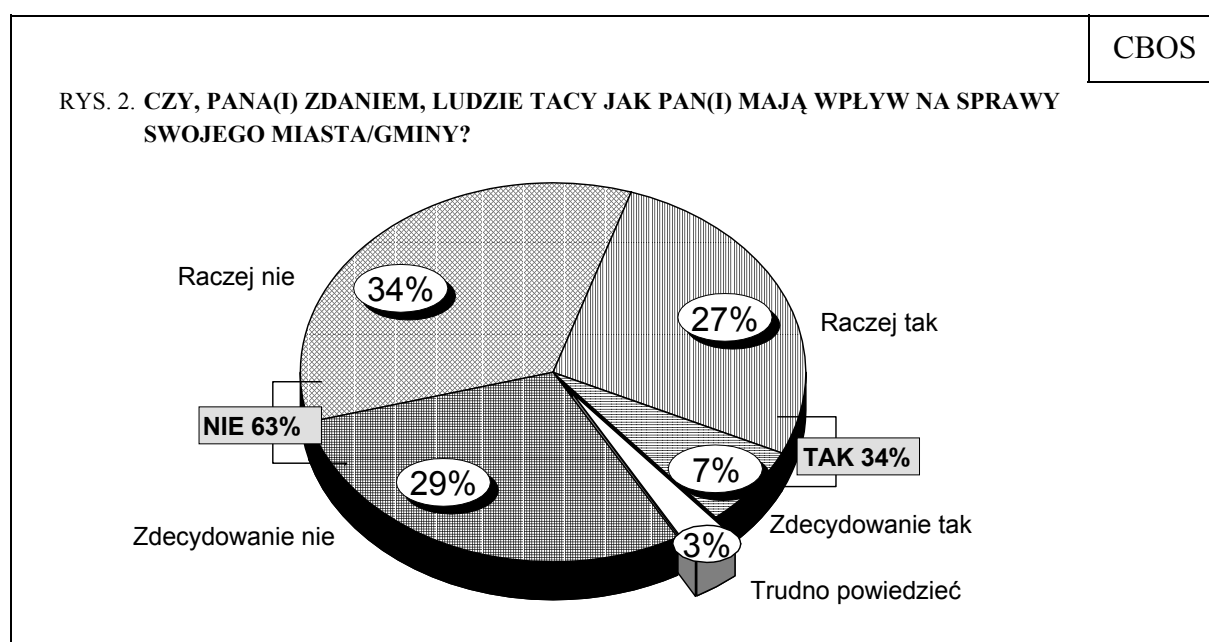
Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?	Gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory do Sejmu i Senatu, to czy wzięłoby (wzięłaby) Pan(i) w nich udział?		
	Na pewno wzięłbym (wzięłabym) w nich udział	Nie wiem, czy wzięłbym (wzięłabym) w nich udział	Na pewno nie wzięłbym (nie wzięłabym) w nich udziału
	w procentach		
Tak*	72	12	16
Raczej nie	53	21	26
Zdecydowanie nie	43	16	41

*Ze względu na niewielką liczebność odpowiedzi „zdecydowanie tak” zsumowano je z odpowiedziami „raczej tak”

Poczucie wpływu na sprawy kraju mają mniej więcej w równym stopniu mieszkańcy wsi i miast różnej wielkości. Natomiast obniża się ono systematycznie wraz z wiekiem. Deklaruje je blisko co czwarty człowiek młody, poniżej 25 roku życia, i tylko co jedenasty badany w wieku emerytalnym. Poczucie to związane jest również z poziomem wykształcenia. Najrzadziej jest ono udziałem osób z wykształceniem podstawowym. Badani z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub średnim dwukrotnie częściej niż najslabiej wykształceni udzielają odpowiedzi twierdzącej na pytanie, czy mają wpływ na sprawy kraju, a najlepiej wykształceni nawet trzykrotnie częściej.

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY LOKALNE

Polacy w znacznie większym stopniu odczuwają możliwość oddziaływania na sprawy lokalne niż na sprawy kraju. Co trzeci badany uważa, że ludzie tacy jak on mają wpływ na sprawy swego miasta lub gminy. Ci, którzy twierdzą, że są tej możliwości pozbawieni, nieco rzadziej udzielają odpowiedzi zdecydowanych niż umiarkowanych. W odniesieniu do spraw kraju proporcje te były odwrotne.

Podobnie jak w sprawach kraju, od początku ubiegłej dekady dwukrotnie wzrosła liczba Polaków mających poczucie możliwości oddziaływania na sprawy lokalne.

Tabela 4

Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta/gminy?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	VI '92	VII '93	X '97	V '99	V '04
	w procentach				
Tak	16	-	26	25	34
Nie	79	-	69	73	63
Trudno powiedzieć	5	-	5	2	3

Natomiast inaczej niż w sprawach kraju poczucie wpływu na sprawy lokalne jest wyraźnie większe wśród tych badanych, którzy uczestniczyli w ostatnich wyborach samorządowych. Jednak i oni w większości uważają, że są pozbawieni wpływu na sprawy swego miasta czy gminy.

Tabela 5

Czy brał(a) Pan(i) udział w ostatnich wyborach samorządowych, jesienią 2002 roku?	Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta/ gminy?						
	Zdecydowa -nie tak	Raczej tak	TAK (łącznie)	Raczej nie	Zdecydo- wanie nie	NIE (łącznie)	Trudno powiedzieć
	w procentach						
Tak	8	32	40	30	27	57	3
Nie	5	21	26	36	36	72	2

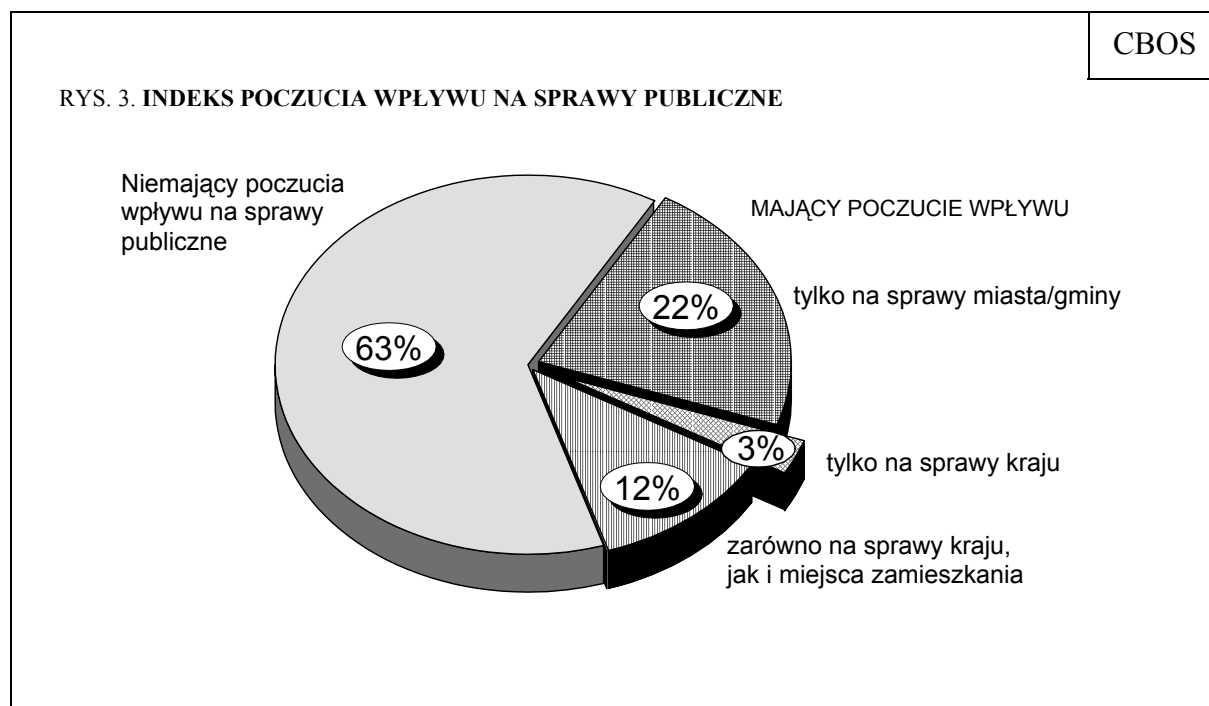
Inaczej też niż w przypadku spraw krajowych wygląda „społeczna mapa” występowania poczucia wpływu na sprawy lokalne. Przede wszystkim jest ono w pewnym stopniu związane z wielkością miejsca zamieszkania. Na wsi poczucie wpływu na sprawy swojej gminy występuje stosunkowo częściej niż w miastach, a wśród ludności miejskiej z kolei jest częstsze w miastach małych, liczących do 20 tysięcy mieszkańców, niż w wielkich. Widać tu związek anonimowości wielkomiejskiego życia z anonimowością władzy lokalnej, czego wynikiem jest poczucie braku wpływu na jej poczynania. Interesujące jest, że na wsi co drugi rolnik uważa, że ma wpływ na sprawy swojej gminy.

W odróżnieniu od spraw krajowych, poczucie wpływu na sprawy lokalne deklarują niemal równie często ludzie młodzi, jak i w wieku średnim. Jedynie najstarsi badani rzadziej niż pozostali uważają, że mogą mieć wpływ na sprawy publiczne o zasięgu lokalnym.

Natomiast podobnie jak w przypadku spraw ogólnokrajowych wyższy stopień wykształcenia wiąże się z większym poczuciem wpływu także na sprawy lokalne. Jednak różnica pod tym względem między badanymi z wykształceniem podstawowym a średnim i wyższym nie jest tak wyraźna jak w przypadku spraw ogólnokrajowych.

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY PUBLICZNE A POSTRZEGANIE POLSKIEJ DEMOKRACJI

Pełne poczucie wpływu na sprawy publiczne³, zarówno na poziomie lokalnym, jak i ogólnokrajowym, ma tylko niewiele więcej niż co dziesiąty badany. Natomiast blisko dwie trzecie uważa, że nie ma takiego wpływu ani w zakresie lokalnym, ani ogólnokrajowym.

Badani, którzy uważają, że mają wpływ na sprawy publiczne na obydwu poziomach, to najczęściej osoby mieszkające zarówno na wsi, jak i w miastach różnej wielkości,

³ Sporządziliśmy indeks poczucia wpływu, uwzględniający odpowiedzi na obydwa pytania.

z wykształceniem wyższym, należący do kadry kierowniczej lub inteligencji, raczej ludzie młodzi lub w średnim wieku. Mimo iż częściej od pozostałych wyrażają oni zadowolenie ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w Polsce, także wśród nich przeważa niezadowolenie.

Tabela 6

Indeks poczucia wpływu na sprawy publiczne	Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w Polsce?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Mający poczucie wpływu na obydwu poziomach	39	58	3
Mający poczucie wpływu tylko na poziomie ogólnokrajowym	27	69	4
Mający poczucie wpływu tylko na poziomie gminy	26	66	8
Niemający poczucia wpływu	16	70	14

Tylko wśród badanych dostrzegających możliwość oddziaływania na sprawy publiczne w obydwu zakresach przeważają ci, których zdaniem obecny system polityczny w Polsce jest bliższy demokracji niż systemu niedemokratycznego. Wśród pozostałych respondentów dominuje opinia, że bliżej nam do systemu niedemokratycznego niż pełnej demokracji⁴.

---

⁴ Badani oceniali obecny system polityczny w Polsce na 7-punktowej skali, na której „1” oznaczało brak demokracji, a „7” - system demokratyczny.

Tabela 7

Indeks poczucia wpływu na sprawy publiczne	Wskazania na skali od 1 (brak demokracji) do 7 (system demokratyczny)									
	1	2	3	1-3	4	5	6	7	5-7	Trudno powiedzieć
	w procentach									
Mający poczucie wpływu w obydwu zakresach	5	8	17	30	32	24	12	1	37	1
Mający poczucie wpływu tylko w zakresie ogólnokrajowym	-	20	15	35	35	22	3	-	25	5
Mający poczucie wpływu tylko na płaszczyźnie lokalnej	6	11	28	45	30	14	4	1	19	6
Niemający poczucia wpływu	7	16	20	43	24	10	3	1	14	19

Średnie oceny zaawansowania demokracji w Polsce w zależności od poczucia wpływu na sprawy publiczne kształtują się następująco:

		CBOS
Poczucie wpływu na sprawy publiczne		
	Średnia	
Mający poczucie wpływu w obydwu zakresach	4.02	
Mający poczucie wpływu tylko w zakresie ogólnokrajowym	3.73	
Mający poczucie wpływu tylko na płaszczyźnie lokalnej	3.53	
Niemający poczucia wpływu	3.32	

Jedynie badani odczuwający możliwość oddziaływania na sprawy publiczne w obydwu zakresach przeciętnie oceniają nasz system polityczny jako „znajdujący się w połowie drogi do demokracji”. Zdaniem pozostałych respondentów, bliżej mu do systemu niedemokratycznego. Równocześnie jednak różnica pomiędzy średnią ich ocen a średnią tych (bardzo nielicznych), którzy mają poczucie wpływu na sprawy kraju, a nie mają takiego poczucia, jeśli chodzi o sprawy lokalne, jest nieistotna statystycznie⁵. Natomiast istotna

⁵ Na poziomie 0.05.

statystycznie jest różnica między ocenami osób odczuwających możliwość wpływania na sprawy publiczne w obydwu zakresach a ocenami tych, którzy mają poczucie oddziaływania tylko na sprawy lokalne (i oczywiście także tych, którzy w ogóle nie mają poczucia wpływu na sprawy publiczne). Nie jest także istotna statystycznie różnica pomiędzy ocenami badanych odczuwających wpływ tylko na sprawy lokalne a ocenami tych, którzy nie mają poczucia oddziaływania zarówno na sprawy kraju, jak i swojego miasta czy gminy. „Demokracja lokalna” jest więc postrzegana przez Polaków jako mniej ważna niż „demokracja w skali państwa” dla uznania systemu politycznego za demokratyczny bądź niedemokratyczny.

Obecnie Polacy ponad dwukrotnie częściej niż na początku lat dziewięćdziesiątych mają poczucie, że mogą oddziaływać na sprawy publiczne. Niemniej nadal zdecydowana większość społeczeństwa uważa, że jest pozbawiona możliwości wpływania na sprawy publiczne. W mniejszym stopniu dotyczy to zbiorowości lokalnej niż ogólnokrajowej.

Opracował

Michał STRZESZEWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?

	(%)			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	15	83	2	1006
Płeć				
Mężczyźni	19	80	1	481
Kobiety	11	86	3	525
Wiek				
18-24 lat	23	77	1	153
25-34	18	78	4	181
35-44	15	83	1	170
45-54	13	85	2	206
55-64	12	87	1	117
65 lat i więcej	9	87	4	180
Miejsce zamieszkania				
Wieś	14	83	3	367
Miasto do 20 tys.	13	86	1	129
20-100 tys.	16	83	1	199
101-500 tys.	15	81	3	199
501 tys. i więcej mieszk.	17	82	2	113
Wykształcenie				
Podstawowe	8	88	4	282
Zasadnicze zawodowe	17	82	1	261
Średnie	16	83	1	351
Wyższe	25	73	3	112
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	23	73	4	73
Prac.umysł.niż.szczębla	7	89	3	75
Pracownicy fiz.- umysł.	19	79	1	93
Robotnicy wykwalifikowani	18	81	1	83
Robotnicy niewykwalifik.	9	91	0	32
Rolnicy	14	82	4	53
Pracujący na własny rach.	19	81	0	47
Bierni zawodowo				
Renciści	8	89	3	107
Emeryci	10	87	2	210
Uczniowie i studenci	28	71	1	75
Bezrobotni	15	83	1	118
Gospodynie domowe i inni	20	77	3	42
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	16	82	3	153
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	18	79	2	58
sekt. pryw. poza rolnict.	16	83	1	197
prywatnym gosp. rolnym	13	82	5	58
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	10	87	2	97
300-399	20	78	2	75
400-599	10	88	3	179
600-800	14	84	2	175
Powyżej 800 zł	18	81	1	192
Ocena własnych war. mater.				
Złe	12	86	2	344
Średnie	13	84	3	436
Dobre	22	76	1	226
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	6	90	4	66
Raz w tygodniu	17	81	2	500
1-2 razy w miesiącu	12	84	3	159
Kilka razy w roku	13	86	1	175
W ogóle nie uczestniczy	18	82	0	104
Poglądy polityczne				
Lewica	22	78	0	155
Centrum	16	83	2	306
Prawica	18	81	1	273
Trudno powiedzieć	7	88	5	271

Tabela 2. Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta/gminy?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	34	63	3	1006
Płeć				
Mężczyźni	37	60	3	481
Kobiety	30	67	3	525
Wiek				
18-24 lat	38	60	2	153
25-34	40	56	4	181
35-44	38	60	2	170
45-54	33	65	3	206
55-64	32	67	2	117
65 lat i więcej	22	73	5	180
Miejsce zamieszkania				
Wieś	39	58	3	367
Miasto do 20 tys.	36	61	3	129
20-100 tys.	31	67	2	199
101-500 tys.	28	68	4	199
501 tys. i więcej mieszk.	27	70	3	113
Wykształcenie				
Podstawowe	24	73	4	282
Zasadnicze zawodowe	35	62	3	261
Średnie	36	62	2	351
Wyższe	47	48	6	112
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	45	49	6	73
Prac. umysł. niż. szczebla	47	50	3	75
Pracownicy fiz.- umysł.	46	54	0	93
Robotnicy wykwalifikowani	36	63	1	83
Robotnicy niewykwalifik.	15	81	3	32
Rolnicy	49	49	2	53
Pracujący na własny rach.	43	55	2	47
Bierni zawodowo				
Renciści	24	72	4	107
Emeryci	26	71	3	210
Uczniowie i studenci	43	56	1	75
Bezrobotni	21	76	3	118
Gospodynie domowe i inni	20	70	10	42
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	42	56	2	153
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	33	64	3	58
sekt. pryw. poza rolnict.	44	53	2	197
prywatnym gosp. rolnym	48	50	2	58
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	26	72	2	97
300-399	30	66	4	75
400-599	35	63	2	179
600-800	37	60	3	175
Powyżej 800 zł	36	62	2	192
Ocena własnych war. mater.				
Złe	25	72	3	344
Średnie	34	63	3	436
Dobre	46	52	2	226
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	20	72	8	66
Raz w tygodniu	37	61	2	500
1-2 razy w miesiącu	33	63	3	159
Kilka razy w roku	31	64	5	175
W ogóle nie uczestniczy	28	72	0	104
Poglądy polityczne				
Lewica	38	60	2	155
Centrum	37	61	2	306
Prawica	38	59	2	273
Trudno powiedzieć	23	72	5	271

Tabela 3. Indeks poczucia wpływu na sprawy publiczne
 1 - Mający poczucie wpływu zarówno na sprawy kraju, jak i miejsca zamieszkania;
 2 - Mający poczucie wpływu tylko na sprawy kraju; 3 - Mający poczucie wpływu
 tylko na sprawy miasta/gminy; 4 - Niemający poczucia wpływu na sprawy publiczne

	(%)				
	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	12	3	22	63	1006
Płeć					
Mężczyźni	15	4	23	58	481
Kobiety	9	3	21	67	525
Wiek					
18-24 lat	15	8	23	54	153
25-34	14	4	26	56	181
35-44	13	2	25	60	170
45-54	10	3	22	65	206
55-64	9	3	23	65	117
65 lat i więcej	8	1	14	77	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	11	4	29	57	367
Miasto do 20 tys.	10	2	25	62	129
20-100 tys.	14	2	18	66	199
101-500 tys.	11	5	17	67	199
501 tys. i więcej mieszk.	13	4	14	69	113
Wykształcenie					
Podstawowe	6	2	18	74	282
Zasadnicze zawodowe	13	4	22	61	261
Średnie	12	4	24	60	351
Wysze	20	5	27	49	112
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	21	2	24	53	73
Prac. umysł. niż. szczebla	6	1	41	52	75
Pracownicy fiz. - umysł.	15	4	30	50	93
Robotnicy wykwalifikowani	12	6	25	58	83
Robotnicy niewykwalifik.	9	0	7	85	32
Rolnicy	14	0	36	51	53
Pracujący na własny rach.	14	5	30	52	47
Bierni zawodowo					
Renciści	6	2	18	74	107
Emeryci	8	2	18	72	210
Uczniowie i studenci	16	12	27	45	75
Bezrobotni	12	4	10	75	118
Gospodynie domowe i inni	14	6	6	74	42
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	13	3	29	55	153
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	14	4	19	63	58
sekt. pryw. poza rolnict.	13	3	31	53	197
prywatnym gosp. rolnym	13	0	36	52	58
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	8	3	18	71	97
300-399	11	10	19	61	75
400-599	7	2	28	63	179
600-800	12	2	24	61	175
Powyżej 800 zł	16	3	20	61	192
Ocena własnych war. mater.					
Złe	8	4	17	71	344
Średnie	10	4	24	62	436
Dobre	20	2	25	52	226
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	6	0	14	80	66
Raz w tygodniu	14	3	24	59	500
1-2 razy w miesiącu	8	5	25	62	159
Kilka razy w roku	9	4	22	65	175
W ogóle nie uczestniczy	14	4	14	68	104
Poglądy polityczne					
Lewica	15	7	22	55	155
Centrum	12	3	25	59	306
Prawica	15	3	23	59	273
Trudno powiedzieć	5	2	18	76	271